

**Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія музики» Дніпропетровської обласної ради»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ВСП «Фаховий музичний
коледж» КЗВО «Дніпровська
академія музики» ДОР»

Олена Потоцька
Олена ПОТОЦЬКА
«29» серпня 2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КЛАС ОРКЕСТРОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ»**

«Оркестрові духові та ударні інструменти»

Освітньо-професійний ступінь – Фаховий молодший бакалавр

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво

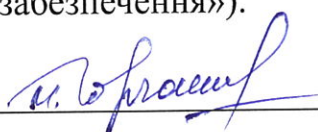
Спеціальність – 025 Музичне мистецтво

Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»

**Дніпро
2025**

Розробник: викладач циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» викладач Давід АНАСТАСЯН, Олександр МІРОШНИК.

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво, освітньо-професійній програмі «Музичне мистецтво» 2025 року, навчальним планам підготовки здобувачів освітньо-професійного ступеня Фаховий молодший бакалавр 2025–2026 навчального року (на основі повної загальної середньої освіти), методичним рекомендаціям Міністерства освіти і науки України (лист 1/9-434 від 09.07.2018 року «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення»).

Гарант ОПП Ірина ГОРЧАКОВА

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво затверджено та введено в дію рішенням методичної ради ВСП «Фаховий музичний коледж» КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР» (протокол № 1 від «29» серпня 2025 року).

Голова ради Олена ПОТОЦЬКА

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності» відповідає стандарту фахової передвищої освіти України, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії «Оркестрові духові та ударні інструменти» СП «Фаховий музичний коледж» КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР» (протокол № 1 від «25» серпня 2025 року).

Голова циклової комісії
«Оркестрові духові та ударні інструменти» Юрій ЛЕВИЦЬКИЙ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<i>Найменування показників</i>	<i>Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, рівень освіти</i>	<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>
Кількість кредитів – 5	Галузь знань – 02 Культура і мистецтво	Вибіркова
Загальна кількість годин – 150	Спеціальність – 025 Музичне мистецтво	Рік підготовки – 1-3-й (фаховий молодший бакалавр)
Тижневих годин: аудиторних – 1 самостійна робота – 1	Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»	Семестр – I-VI-й (фаховий молодший бакалавр)
Вид контролю – поточний, семестровий, підсумковий - залік (6 семестр)	Рівень освіти – фахова передвища освіта Освітньо-професійний ступінь – «Фаховий молодший бакалавр»	Аудиторні заняття – 109 год.
		Самостійна робота здобувачів – 41 год.

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

2.1. **Мета** – підготовка здобувачів передвищої освіти (молодших бакалаврів) до практичної та музично-просвітницької діяльності у якості артистів музичних виконавських колективів (оркестрів, капел, ансамблів), а також формування у них комплексу знань, умінь та навичок, який забезпечує належний рівень професійної підготовки та всебічний розвиток.

2.2. Завдання:

- 2.2.1 Набуття навичок колективної гри, підкорюючи власну гру диригенту (узгоджувати свої дії, виконання своєї партії з диригентським жестом: грати за диригентом, співвідносити своє виконання з діями диригента, тобто розуміти афтакти, фермати, прискорення та уповільнення темпу);
- 2.2.2 розвиток та зміцнення почуття ансамблю, а саме узгоджувати своє виконання з іншими учасниками колективу як в окремих партіях, так і у

- загальному оркестровому (ансамблевому) звучанні, удосконалювати синхронність рухів та ритмічної точності, здатність чути партнерів;
- 2.2.3 формування художнього смаку через ознайомлення з кращими зразками світової, вітчизняної, народної та сучасної музики;
- 2.2.4 оволодіння звуковидобуванням, яке притаманне стилю, жанру, авторському задуму конкретних творів із репертуару оркестру;
- 2.2.5 вміння володіти собою під час екзаменаційних і публічних виступів, вміння створити творче самопочуття, регулювати емоційний і фізичний стан, виконувати твори на достатньому професійному рівні, викликаючи емоційний відгук слухачів;
- 2.2.6 розвиток та закріплення навичок читання нот з листа;
- 2.2.7 розвиток виконавських здібностей: музичного слуху, пам'яті, ритму, уяви, волі, уваги;
- 2.2.8 виховання творчої дисципліни та колективної відповідальності.

2.3. Компетентності:

<p>Інтегральна компетентність (ІК)</p>	<p>ІК. Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері музичного мистецтва або у процесі навчання, що вимагає застосування системи інтегрованих художньо-естетичних знань з теорії, історії музики, історії мистецтва, музичного виконавства та педагогіки, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.</p>
<p>Загальні компетентності (ЗК)</p>	<p>ЗК 8 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.</p>

<p>Спеціальні компетентності (СК)</p>	<p>СК 2 Здатність демонструвати достатній рівень виконавської майстерності.</p> <p>СК 3 Здатність відтворювати художньо-образний зміст музичного твору у виконавській діяльності.</p> <p>СК 5 Здатність демонструвати професійні навички та уміння в музично-теоретичній / виконавській / педагогічній/ організаційно-творчій діяльності.</p> <p>СК 7 Здатність самостійно організувати та провадити індивідуальний та/або колективний репетиційний процес у професійній діяльності.</p> <p>СК 8 Здатність оперувати професійною термінологією.</p> <p>СК 11 Здатність відслідковувати і оцінювати власний прогрес та досягнення у професійній сфері, проявляти критичну самосвідомість.</p> <p>СК 12 Здатність здійснювати міжособистісну та соціальну взаємодію для досягнення професійних цілей.</p> <p>СК 13 Здатність презентувати результати своєї творчої / педагогічної / організаційно-творчої діяльності перед аудиторією з урахуванням її специфіки.</p> <p>СК 14 Здатність до професійної самореалізації.</p>
--	---

2.4. Програмні результати навчання (РН):

РН 3. Грати на музичному інструменті артистично, технічно, осмислено відтворюючи художньо-образний зміст музичного твору відповідно до його стильових особливостей.

РН 4. Читати та відтворювати нотний запис тексту музичного твору.

РН 12. Проводити індивідуальний та/або колективний репетиційний процес у виконавській/освітній/організаційно-творчій діяльності (відповідно до освітньо-професійної програми).

РН 15. Позитивно сприймати конструктивні критичні зауваження фахівців щодо своїх навчальних та творчих результатів і використовувати їх для власного професійного розвитку.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Робота над читанням з аркушу оркестрових партій.

Поглиблення знань з історії створення, будови, способів звуковидобування, техніки гри, виконавських функцій та різновидів оркестрових інструментів, удосконалення навичок читання з аркушу оркестрових партій, гри на струнних інструментах.

Тема 2. Опанування технічних, штрихових та артикуляційних складнощів при виконанні оркестрових партій.

Напрацювання вміння грати в ансамблі, вміти проставити правильну аплікатуру та штрихи. З метою виявлення виконавських, інтерпретаторських здібностей здобувача освіти та заохочення його до діяльності артиста оркестру, проводити групові репетиції. Вправи на вдосконалення майстерності ансамблевої гри.

Тема 3. Робота над формою в оркестровому творі.

Поглиблення знань та удосконалення навичок ансамблевої гри. Розвиток художнього мислення й музичної пам'яті, чуття форми, образного уявлення оркестрового твору. Виховання адекватного відчуття ритму, динаміки, архітектоніки твору, вміння слухати інших учасників оркестру. Фактурні та стилістичні характеристики твору. Крупна форма. Увертюри. Концерти.

Тема 4. Виконання оркестрового супроводу солісту.

Поглиблення знань та удосконалення навичок оркестрової гри на струнних інструментах. Значення поняття «акомпанемент». Типи акомпанементу: акордова фактура, гармонічна, мелодична, ритмічна фігурація, педаль, органний пункт та інші. Особливості виконання оркестрового супроводу. Робота над художньо-технічними засобами.

Тема 5. Специфіка відтворення музики танцювальних жанрів.

Музичні твори, що не призначені для танців і мають самостійну художню цінність. Для танцювальної музики характерні чіткий ритм, специфічний для кожного танцю темп. Різновиди танцювальної музики, що

охоплюють широкий спектр стилів (народний – гопак, козачок; бальний – вальс, танго, самба; сучасний популярний - диско, рок, поп, хіп-хоп).

Тема 6. Фактурні та стилістичні характеристики твору.

Взаємозв'язок форми та змісту в музичному творі. Музичний стиль як сукупність усіх властивостей музики композитора, доби, напряду, яка проявляється в комплексі відмінних характерних ознак та підкреслює індивідуальну неповторність творчості. Широке та вузьке поняття стилю. Стилiстичні зв'язки та взаємодії в музиці. Стиль та стилізація. Музичні жанри – типові види та різновиди музичних творів, що історично склалися. Класифікація жанрів за типами змісту, що визначається умовами виконання і сприйняття: театральні, концертні, масово-побутові.

Тема 7. Стилiстика оркестрового бароко.

Стилiстика оркестрового бароко характеризується пишністю, динамічністю, парадністю та контрастними образами, що прагнуть вразити слухача своєю урочистістю та грандіозністю. Ключові риси стилістики оркестрового бароко: динаміка та контраст – активне використання протилежностей, таких як гучні та тихі звуки (крещендо і дімінуендо), швидкі та повільні темпи, що створює драматичний ефект та підсилює емоційність; пишність та урочистість – прагнення до величі, помпезності та декоративності у музичних творах, що відповідає загальній естетиці бароко; парадність – музика для урочистих подій; важливість техніки «басо контінуо» (безперервна бас-лінія), що створює гармонійну основу; драматизм та емоційність – заглиблення у світ людських почуттів, передача їх через музичні образи; інтенсивний розвиток музичних форм – концерт (особливо concerto grosso), сюїта, соната, фуга.

Тема 8. Інструментальне інтонування у творах ліричного складу.

Чистота звуковидобування. Передача звукових коливань, що залежить від розвитку координації. Особливі прийоми вивчення багатоголосної інтонації, в порівнянні з одноголосною. Розвиток моторики пальців, покращенням пальцевих рухів і техніки виконання подвійних нот, розширення кількості аплікатурних варіантів.

Тема 9. Оркестрові твори симфонічних форм.

Основні жанри симфонічної музики: симфонія (найважливіший жанр інструментальної музики), симфонічна поема, концерт, симфонічна сюїта, увертюра, симфонічна картина. Особливості симфонічних творів: склад оркестру (твори можуть бути написані для класичного симфонічного оркестру (струнно-смичкова, духові, ударні групи), а також для камерного,

струнного або духового складів), структура, програмність.

Тема 10. Виконання сюїтних циклів в оркестрі.

Ключові аспекти виконання сюїтних циклів: розуміння структури, контрастність і єдність, динаміка та темп, темброва палітра, виразність та емоційність, баланс між частинами, історичний контекст.

Тема 11. Втілення українського мелосу в оркестровому звучанні.

Оновлення репертуару в оркестрових колективах, наповнення його творами українських композиторів, поєднання різновидів програм, з-поміж яких: тематичні, монографічні, «змішані» (збірні) програми, у яких українську та європейську музику представлено із використанням методу «творчої стильової паралелі». Оновлення і збагачення виконавського репертуару творами українських композиторів різних поколінь, як вагомий чинник формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді. Співпраця із сучасними композиторами, запрошеними виконавцями, диригентами, створення нових аранжувань, віднайдення маловідомих творів, що збагачує виконавський репертуар.

4. РОБОТА НАД РЕПЕРТУАРОМ (орієнтовні приклади творів)

- John Williams "Star wars The Marches"
- Howard Ashman & Alan Menken "Beauty and the beast medley"
- Arranged by Poul Jennings "Aladdin"
- Music by Matthew Wilder , lyrics by David Zipper "Mulan"
- Arranged by Michael Brown "Pixar movie magic"
- Alan Silvestri "Avengers :Endgame"
- By Danny Alfman "The Simpson"
- Владимир Косма "Мелодія " из кинофильма "Играшка"
- Аранж. Олексій Серьогин

- Brain Balmages "Sparcs"
- Лео Деліб "Дует квітів" з опери "Лакме"
- Карл Орф "Carmina burana"
- Дж.Росіні "Увертюра " до опери " Севільський цирюльник"
- Ларрі Нік "Полярний експрес"
- "Caribe"
- Джон Вассон "Curtain Call"
- Arr. Gary Hoey "Carol of the bells"
- Ralf Ford " CompleX -2030"
- Philip Spark "A Klezmer carnival"
- Оякяер "Весела Полька" для тромбону з оркестром
- Robert Sheldon "A Child's Lullaby"
- Arr.Calvin Custer "Virgen De Ia Macarena"
- Giancarlo Gazzani "Cartolina da Cuba"
- Manyel Penella "El Gato Montes"
- И.Штраус інструм.І.Ладановського "Полька трік-трак"
- By Michael Giacchino arr.Jay Bocook "Symfonic Suite from Star Trek"
- Brian Balmages " Arabian Dances "

- Robert Folk arr. Frank Bernaets "The Police Academy March"
- Arr. by Jay Bocook " The Music of James Bond"
- J. Williams arr. Rieks Van Der Velde "HOOK"
- Howard Shore arr. John Whitney "The Lord of the rings. The Fellowship of the rings"
- Koji Kondo arr. Juri Schleifmsn " Super Mario"
- Larry Neeck "Dragons fly on the winds of time"
- C. Oscar Stover arr. Andy Clark "Fandango" for mallet percussion and band"
- Robert Longfield " Italian Holiday "
- Warren Barker "Overture a la russe"
- Arr. Marcel Peeters "Nino rota film music"
- J. Strauss jr. "Neue pizzicato polka"
- Arr. By Giancarlo Gazzani " Cuban Sound "
- В. Троян "Романс лягушки "для тромбону з оркестром
- Michael Giacchino arr. Jay Bocook " Music from The Incredible"
- Kees Valk " Mount Everest"
- Rib Grice " Valley of the king's"
- О. Кабаченко "Гуцульській вступ"
- Т. Петренко "Україна"

- К.Сенс-Санс "Фінал" з зоологічної сюїти "Карнавал тварин"
- Г.Форе "Павана"
- Д.Обер "Увертюра" до опери "Фенелла "
- С. Хозе "Арабеска"
- Т.Альбіноні "Адажіо"
- А.Хачатурян "Апієва дорога","Танець молодих фракійців" з балету "Спарк"
- Шарль Гуно балетна сцена "Вальпургієва ніч" з опери "Фауст"
- Р.Ромен "Зевс громовержець бог над богами "
- Alan Mancen "Hercules"
- John Powell Music from the motion picture "How to train your dragon"
- Robert Buckley "LOL"
- John Williams "India Johns selection"

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми практичних занять

Назви семестрів і тем	Кількість годин					
	Усього	У тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Індив.	Сам. р
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Робота над читанням з аркушу оркестрових партій	10	-	9	-	-	1
<i>Разом за темою 1</i>	10					
Тема 2. Опанування технічних, штрихових та артикуляційних складнощів при виконанні оркестрових партій	13	-	9	-	-	4
<i>Разом за темою 2</i>	13					
Тема 3. Робота над формою в оркестровому творі	15	-	9	-	-	6
<i>Разом за темою 3</i>	15					
Тема 4. Виконання оркестрового супроводу солісту	13	-	12	-	-	1
<i>Разом за темою 4</i>	13					
Тема 5. Специфіка відтворення музики танцювальних жанрів	13	-	12	-	-	1
<i>Разом за темою 5</i>	13					
Тема 6. Фактурні та стилістичні характеристики твору	13	-	9	-	-	4
<i>Разом за темою 6</i>	13					
Тема 7. Стилїстика оркестрового бароко	16	-	9	-	-	7
<i>Разом за темою 7</i>	16					
Тема 8. Інструментальне інтонування у творах ліричного складу	13	-	9	-	-	4
<i>Разом за темою 8</i>	13					
Тема 9. Оркестрові твори симфонічних форм	19	-	13	-	-	6
<i>Разом за темою 9</i>	19					
Тема 10. Виконання сюїтних циклів в оркестрі	15	-	9	-	-	6
<i>Разом за темою 10</i>	15					
Тема 11. Втілення українського мелосу в оркестровому звучанні	10	-	9	-	-	1
<i>Разом за темою 11</i>	10					
Усього годин	150	-	109	-	-	41

6. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

навчальним планом не передбачені

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
навчальним планом не передбачені
8. ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
навчальним планом не передбачені
9. САМОСТІЙНА РОБОТА

№	<i>Назва розділу і теми</i>	<i>Усього годин</i>
1.	Тема 1. Робота над читанням з аркушу оркестрових партій	1
2.	Тема 2. Опанування технічних, штрихових та артикуляційних складнощів при виконанні оркестрових партій	4
3.	Тема 3. Робота над формою в оркестровому творі	6
4.	Тема 4. Виконання оркестрового супроводу солісту	1
5.	Тема 5. Специфіка відтворення музики танцювальних жанрів	1
6.	Тема 6. Фактурні та стилістичні характеристики твору	4
7.	Тема 7. Стилїстика оркестрового бароко	7
8.	Тема 8. Інструментальне інтонування у творах ліричного складу	4
9.	Тема 9. Оркестрові твори симфонічних форм	6
10.	Тема 10. Виконання сюїтних циклів в оркестрі	6
11.	Тема 11. Втілення українського мелосу в оркестровому звучанні	1
	Усього годин	41

10. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Вивчення нормативної навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності» передбачає поєднання різних методів і технологій навчання. Серед них активні методи словесні (пояснення, розповідь, бесіда), наочні (ілюстрування, демонстрування музичного матеріалу), праця з навчально-методичними виданнями, аудіо- та відеозаписами, електронними ресурсами.

Методи навчання:

- пояснювально-ілюстративні – пояснення викладачем прийомів гри, демонстрація зразків виконання, прослуховування професійних записів;

- репродуктивні – відтворення здобувачами інтонаційних і ритмічних моделей, робота над партіями;
- аналітичні – аналіз нотного тексту, розбір гармонічної та поліфонічної структури твору, інтонаційні завдання;
- практичні – безпосередня робота над оркестровим / хоровим звучанням: ансамблем тощо;
- методи колективного навчання – робота в групах (партіях), колективне обговорення художньої інтерпретації творів;
- метод проблемного навчання – постановка творчих завдань;
- концертно-виконавський – виступи перед аудиторією, підготовка концертних програм.

11. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЗАПЛАНОВАНИХ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Перевірка засвоєння музичного матеріалу згідно з програмними вимогами шляхом виконання практичних завдань (поточний контроль, заліки наприкінці семестрів (підсумковий контроль)). Система контролю включає виконання усього музичного матеріалу за навчальними вимогами.

На основі Положення про систему оцінювання якості навчальних досягнень здобувачів освіти в Дніпровській академії музики та навчально-методичних рекомендацій, розроблених цикловою комісією «Оркестрові струнні інструменти», встановлено такі критерії оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності»:

Зараховано:

- 1) високий рівень володіння теоретичними знаннями;
- 2) вільне застосування практичних навичок;
- 3) правильно, без жодної помилки або з незначними помилками виконані всі завдання.

Не зараховано:

- 1) незнання більшої частини навчального матеріалу;
- 2) невміння застосовувати теоретичні знання на практиці;
- 3) майже повна неспроможність виконання завдань.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти за курс повної загальної (профільної) середньої освіти визначаються згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392).

12. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

12.1. Робоча програма навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності».

12.2. Силабус навчальної дисципліни «Клас оркестрової майстерності».

12.3. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення.

12.4. Друковані та електронні матеріали.

12.5. Архівні та бібліотечні каталоги.

12.6. Тексти архівних документів.

12.7. Нормативні документи.

12.8. Комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Горбаль Я., Горбаль В. Характерні особливості сучасного духового ансамблевого виконавства: Навчально-методичний посібник / Я. М. Горбаль, В. Я. Горбаль. – Львів – Дрогобич: Пóсвіт, 2020. – 268 с.
2. В. Горбаль, Я. Горбаль. Репертуарний збірник концертних творів: Нотне видання для курсантів та студентів музичних навчальних закладів / В. Горбаль, Я. Горбаль. – Львів: НАСВ, 2021. – 160 с.
3. Горбаль В.Я., Горбаль Я.М. Репертуарний збірник музичних творів зарубіжних композиторів для солістів-інструменталістів та вокалістів з духовим оркестром: Навчально-методичний посібник / В.Я. Горбаль, Я.М. Горбаль. – Львів – Дрогобич: Пóсвіт, 2021. – 168 с.
4. Мурза С. М. Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід [текст] : автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – муз. мистецтво / Мурза Світлана анатоліївна ; Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2021. – 19 с.
5. Степанова А. Сучасний духовий оркестр: його складникі дієвість. Науковий вісник Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Ушинського. Випуск 1 (138). Одеса, 2022. С. 37-42.
6. Сіончук О.В. Український диксиленд. Практичний курс: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» спеціалізації «Оркестрові духові та ударні інструменти». Рівне: РДГУ, 2020. 166 с.

Додаткова:

1. Терлецький М. Інструментування для духового оркестру : навч. посіб. Рівне : Рівненський держ. гуманіт. ун-т., 2006. 206 с.
2. Рудчук Ю.А. Духова музика в Україні: історико-музикознавче дослідження. Київ: ДАКККіМ, 2006. 228 с.
3. Терлецький М. Історія розвитку духового оркестру : навч. посіб. Рівне : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т., 2006. 156 с.
4. Терлецький М.М. Інструментальне та нотне забезпечення вітчизняних духових оркестрів у їх історичному розвитку. Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя : зб. наук. статей. Рівне: Волинські обереги, 2016. Вип. 8. С. 107–111.

13. Інформаційні ресурси

1. Електронна бібліотека «Культура України»
<https://elib.nlu.org.ua/catalogue.html?catalogue=39>
2. Національна бібліотека України імені В. В. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Україніка наукова: національна реферативна база. URL:
<https://ube.nlu.org.ua/>